

Трушкіна Наталія
науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах нестійкої національної економіки на підприємствах вугільної промисловості спостерігається тенденція недостатньо ефективної організації збутової діяльності. Це відбувається внаслідок недосконалої системи контрактних взаємовідносин зі споживачами без урахування особливостей обслуговування їх різних категорій. Виявлено, що діяльність вугледобувних підприємств України залежить від впливу таких фінансово-економічних умов, як заборгованість за реалізовану вугільну продукцію, зміна контрактних взаємовідносин між споживачами, обмеження фінансових ресурсів, нестабільність попиту на вугілля (профіцит або дефіцит).

Це підтверджує й аналіз статистичних даних. Так, за даними Державної служби статистики України, обсяг споживання вугілля в Україні знизився за 2007–2015 рр. на 36,2%, а видобутку вугілля – на 49,2%. При цьому спостерігається тенденція збільшення обсягу споживання над видобутком, тобто дефіцит вугілля – якщо у 2007 р. обсяг споживання перевищував видобуток вугілля на 20,5%, то у 2015 р. – на 51,5% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів видобутку та споживання вугілля в Україні

Показники	Роки			
	2007	2009	2012	2015
Обсяг видобутку вугілля, млн т	58,9	55,0	65,7	29,9
Обсяг споживання вугілля, млн т	71,0	63,0	73,3	45,3
Рівень перевищення споживання і видобутку вугілля, %	120,5	114,5	111,6	151,5

Джерело: [1, с. 98; 2, с. 258].

При цьому загальний обсяг споживання вугілля в Україні зменшився за 2007–2015 рр. у результаті скорочення обсягів споживання вугілля на перетворення в інші види палива й енергію на 38,3%, або з 64,2 до 39,6 млн т та для неенергетичних цілей – на 93,3%, або з 1,5 до 0,1 млн т. У структурі загального споживання вугілля в Україні частка споживання для перетворення в інші види палива й енергію скоротилася на 3,1% – з 90,4 до 87,3%, а для неенергетичних цілей – на 1,9% – з 2,2 до 0,3% [3; 4].

За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, обсяг видобутку державних вугледобувних підприємств скоротився за 2007–2015 рр. на 84,1%, готової вугільної продукції – 82,5%, товарної – на 82,6%, реалізованої вугільної продукції – на 84,3%. Спостерігається тенденція профіциту вугільної продукції (як правило, вугілля газової марки). Загальний

обсяг залишків вугілля в Україні зріс за 2007–2015 рр. на 114,1%, а на складах державних вугледобувних підприємств – на 68,1% (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників виробництва та реалізації вугільної продукції

Показники	Роки			
	2007	2009	2012	2015
Видобуток вугілля на державних вугледобувних підприємствах, млн т	42,2	38,4	24,9	6,7
Готова вугільна продукція, млн т	28,6	25,4	17,8	5,0
Товарна вугільна продукція, млн т	28,2	25,0	17,5	4,9
Реалізована вугільна продукція, млн т	28,1	25,4	17,4	4,4
Обсяг залишків вугілля на складах по Україні, тис. т	1288,3	2101,6	3849,2	2757,9
Обсяг залишків вугілля на складах державних вугледобувних підприємств, тис. т	1188,8	1979,4	2114,8	1997,8

Джерело: Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства енергетики та вугільної промисловості України.

Характерним є зниження обсягу експорту вугілля і, відповідно, зростання його імпорту (як правило, коксівного та антрацитового). За даними Державної служби статистики України, обсяг експорту вугілля скоротився за 2007–2015 рр. на 83,8%, а обсяг імпорту вугілля збільшився на 10,6%. При цьому спостерігається тенденція перевищення обсягу імпорту над експортом вугілля. Якщо у 2007 р. значення цього показника становило 3,57, то у 2015 р. – 24,33 рази. Сальдо експортно-імпортних операцій з продажу вугілля має негативне значення (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка обсягів експортних та імпортних поставок вугілля в Україні

Показники	Роки			
	2007	2009	2012	2015
Обсяг експортних поставок вугілля, млн т	3,7	5,3	6,1	0,6
Обсяг імпортних поставок вугілля, млн т	13,2	7,9	14,8	14,6
Сальдо експортно-імпортних операцій з продажу вугілля, млн т	-9,5	-2,6	-8,7	-14,0

Джерело: [3; 4].

У 2007-2015 рр. спостерігалось зростання збитковості вуглевидобутку в державному секторі галузі. У 2007 р. цей показник складав 33,1%, у 2011 р. – 36,4, а в 2015 р. – 39,8%. У 2015 р. собівартість 1 т товарної вугільної продукції державних вугледобувних підприємств перевищувала ціну в 1,7 рази (у 2007 р. – в 1,5 рази, в 2011 р. – в 1,6 рази).

Повна собівартість у вугільній промисловості України зросла у порівняних цінах за 2007-2015 рр. на 70,3%, середній темп зростання за цей період становив 106,9%. Витрати на організацію збутової діяльності у порівняних цінах зменшилися на 19,1%, середній темп скорочення складав 97,4%. Частка витрат на збутову діяльність у повній собівартості товарної вугільної продукції скоротилася за 2007–2015 рр. з 0,96 до 0,46% (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка економічних показників вугледобувних підприємств України

Показники	Роки			
	2007	2009	2012	2015
Повна собівартість, млн грн	17749,1	22083,9	18884,7	30234,2
Витрати на збутову діяльність, млн грн	171,1	261,8	155,0	138,5
Собівартість 1 т товарної вугільної продукції, грн	442,8	728,1	1188,3	1963,0
Ціна 1 т товарної вугільної продукції	296,0	441,9	737,0	1181,3

Джерело: Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства енергетики та вугільної промисловості України.

Як показує аналіз, витрати на збут 1 т товарної вугільної продукції державних вугледобувних підприємств збільшилися на 36,5%, або з 6,55 до 8,94 грн, середній темп зростання становив 104,0%.

У структурі витрат на збутову діяльність на прикладі ДП «Селидіввугілля» частка оплати послуг вантажно-транспортного управління становила в 2015 р. 73,8% (на 20,6% більше порівняно з 2010 р.), оплати послуг залізничної дороги – 6,4% (на 6,1% менше порівняно з 2010 р.), інших витрат – 19,8% (на 14,5% менше порівняно з 2010 р.).

Отже, аналіз статистичних даних свідчить про тенденції та закономірності недостатньо ефективного управління збутовою діяльністю вітчизняних вугледобувних підприємств. Тому доцільним є розробка комплексу заходів, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності організації процесів збутової діяльності підприємств вугільної галузі в Україні. До таких заходів можна віднести удосконалення системи контрактних взаємовідносин вугледобувного підприємства з різними категоріями споживачів вугільної продукції; створення синдикату як ефективної форми партнерства підприємств вугільної галузі різних форм власності, які видобувають вугілля газової марки, що реалізується на ТЕС; формування методичного підходу до визначення ефективного каналу збуту вугільної продукції.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2007 рік. – К.: Держ. комітет статистики України, 2008. – 572 с.
2. Статистичний щорічник України за 2015 рік. – К.: Держ. служба статистики України, 2016. – 576 с.
3. Енергетичний баланс України за 2007 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Енергетичний баланс України за 2015 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

